

ONTSLAG ? GEBLOKKEERD ?

Prangende problemen zowel voor de personeelsverantwoordelijke als voor U!

Steeds meer bedrijven schakelen daarom deskundigen in voor de outplacement procedure (bij ontslag) of voor career-counselling (bij blokkering).

Een consulent gespecialiseerd in top-management problemen staat U terzijde bij de voorbereiding en in alle fasen van de begeleiding.

Raadpleeg ons **tijdig** vrijblijvend.

Vóór het te duur is voor U en te laat is voor hen!

V.V.O. Vlaamse Vennootschap voor Outplacement

Erkennung Outplacement-bureau VG. OU.007
Lid van de Nationale Vereniging van Outplacement Bureau's

a europa outplacement network company

consulenten: Roger De Cadt   Frieda Büyse
Jan P.M. Spaas   Etienne Van Aelst
Frans Van Hoeck   Walter Ressler

psychologe: Helena De Bièvre - Crokaert

Antwerpse steenweg 124 - 2630 Aartselaar
Tel.: 03/8872077 - Fax: 03/887 10 16

V.V.O. Outplacement International

Leuvensesteenweg 613   P.R. Sart-Tilman, Centre Socran
1930 Zaventem (Brussel)   Avenue Pré-Aily, B-4031 Liège
Tel.: 02/759 44 24   Tel.: 041/6783 91
Fax: 02/759 80 61   Fax: 041/6783 00

Erkennung Outplacement-bureau VG. OU.008

Boekbesprekingen

Algemene economie

Samenleving en economie in de twintigste eeuw

M.M.G. Fase en I. van der Zijpp, red., *Samenleving en economie in de twintigste eeuw: uitgave ter gelegenheid van het zeventigjarig jubileum van de Economische Faculteit van de Universiteit van Amsterdam Leiden, Stenfort Kroese, 1992, ix + 585 blz. - Prijs: niet meegedeeld ISBN 90-207-2288-3*

Dit boek is een jubileumbundel, uitgegeven naar aanleiding van het zeventigjarig bestaan van de Economische Faculteit van de Universiteit van Amsterdam in 1992. De bijdragen bestrijken de voornaamste vakgebieden die in een economische faculteit aan bod komen. Bedrijfseconomie en algemene economie (staathuishoudkunde) vormen de hoofdbrok, maar ook kwantitatieve economie en andere omringende vakgebieden worden niet verwaarloosd.

De gemeenschappelijke lijn in elk van de artikelen is de evolutie in het vakgebied gedurende de voorbije zeventig jaren. De auteurs beperken zich daarbij niet enkel tot wat er in Nederland gebeurde (al krijgt dat bij sommigen wel de meeste aandacht), maar de meesten overstijgen deze tamelijk enge kijk en plaatsen het geheel in een internationaal perspectief. Vooral dit soort bijdragen zijn voor een niet-Nederlander boeiend en de moeite van het lezen waard. Het zijn immers mooie overzichtartikelen, die een vrij goed beeld geven van de stand van zaken in het betreffende vakgebied.

Het mooie aan alle bijdragen is dat

zij laten zien dat de economische wetenschap en het economisch gebeuren geen statische gegevens zijn, maar onderhevig zijn aan sterke evoluties. Er blijkt ook uit dat economie ingebed zit in een evoluerende samenleving, die een economische faculteit dwingt om niet alleen nieuwe ontwikkelingen in oude en gevestigde vakgebieden aan te bieden, maar ook om nieuwe domeinen aan te snijden (zoals b.v. de emancipatie-economie).

Gegeven de verscheidenheid van de behandelde onderwerpen kan ik onmogelijk een oordeel geven over de volledigheid of inhoudelijke correctheid van de bijdragen. De auteurs zijn echter allemaal specialisten in hun domein, wat de kwaliteit van de bijdragen boven alle twijfel stelt. De stijl van de artikels is boeiend en vlot, zodat het geheel niet alleen verrijkend maar ook aangenaam om lezen is.

Hilde Meersman

Lessons of Economic Stabilization and Its Aftermath

Michael Bruno e.a., eds., *Lessons of Economic Stabilization and Its Aftermath* Cambridge, MA/Londen, The MIT Press, 1991, ix + 423 blz. - Prijs: 40,50 USD ISBN 0-262-02324-5

Dit boek is het resultaat van een conferentie die gezamenlijk georganiseerd was door de Inter-Amerikaanse Ontwikkelingsbank en de Israëlische Nationale Bank, en in januari 1990 plaats had in Jeruzalem. Het doel van de conferentie

Coffee Service

Office Coffee Service, een dienstverlening waar wij thuis in zijn! Meer dan 8.000 klanten zijn daar het bewijs van!

Onze succesformule:

Dit toestel volledig kosteloos bij U, inclusief alle nazicht en onderhoud. U betaalt enkel de koffie en de bijproducten!

Wenst U meer inlichtingen of een apparaat op proef, aarzel dan niet ons vrijblijvend te contacteren:

M.C.S. N.V.   Haachtsesteenweg 101
B-1820 Melsbroek

(02) 751 81 54

was de ervaringen met stabilisatieplannen in Latijns-Amerika en in enkele andere landen te vergelijken. De auteurs gaan na of de genoemde landen erin geslaagd zijn de heersende hyperinflatie te beteugelen en de economie op weg te zetten naar een duurzame groei. Het hoofdthema van het boek is de vergelijking van zogenaamde 'orthodoxe' en 'heterodoxe' stabilisatieplannen. Bij orthodoxe plannen wordt de hyperinflatie aangepakt door middel van een strak monetair en budgettair beleid. Bij heterodoxe plannen wordt daarnaast ook gebruik gemaakt van 'nominale ankers' (prijs- en loonmaatregelen en wisselkoersbeleid), wat er Di Tella (p. 397) trouwens toe brengt deze plannen 'orthodox-plus'-plannen te noemen. Verschillende auteurs analyseren de ervaringen van acht landen, met de klemtoon op de periode 1985-1989: Bolivia en Chili (succesvolle orthodoxe plannen), Argentinië en Brazilië (mislukte heterodoxe plannen), Israël en Mexico (succesvolle heterodoxe plannen), alsmede Turkije en Joegoslavië (hyperinflatie). De nadruk ligt hierbij op de evolutie van de economische situatie in deze landen. Het boek is geen bijdrage over de economische theorie van stabilisatieplannen. Het is ongetwijfeld een zeer rijk boek geworden. De bijdragen zijn doorgaans van een zeer hoog niveau en worden meestal aangevuld met snedige commentaren. Het is wel jammer dat slechts weinig aandacht wordt besteed aan een algemeen overzicht en aan de lessen die uit het geheel van deze ervaringen kunnen worden getrokken, zodat de synthese zwak blijft. Een andere beperking betreft de opzet van het boek, een analyse van economische stabilisatieplan-

nen en hun resultaten. Structuurveranderingen en institutionele hervormingen komen niet zo sterk aan bod (een uitzondering is de bijdrage over Mexico). De vraag is echter in hoeverre deze te scheiden zijn van een stabilisatiebeleid, aangezien b.v., zoals de meeste auteurs beklemtonen, credibiliteit een cruciale voorwaarde is voor het slagen van een stabilisatieplan. Bovendien beperkt dit ook de relevantie van het boek, b.v. voor het transformatieproces in Oost-Europa.

Ivo Maes

The Growth and Evolution of Multinational Enterprise

Robert D. Pearce, *The Growth and Evolution of Multinational Enterprise: Patterns of Geographical and Industrial Diversification* (Reeks 'New Horizons in International Business')

Aldershot, Edward Elgar, 1993, xi + 176 blz. - Prijs: 35 GBP
ISBN 1-85278-396-6

Via econometrische technieken zoekt dit boek een antwoord op een aantal vragen over de determinanten van de groei van ondernemingen. Welke factoren verklaren hun geografische spreiding? Via exporten of via directe uitwaartse investeringen? Impliceert groei ook sectoriële diversificatie? Hoe verhoudt export zich tot directe investeringen?

Ik aarzel niet dit boek als hoogst belangwekkend te beschouwen. Pearce behoort tot de economen van de Universiteit van Reading, die, onder impuls van John Dunning, een toonaangevend plaats bekleden in de research over multinationale ondernemingen. Hij kan daarbij steunen op een omvangrij-

ke databank, die gegevens per onderneming bevat, o.m. ook met een indeling van de transacties in die welke plaatsvinden binnen de multinational zelf en die welke met externe partijen worden afgesloten. Deze gegevens worden ook nog gesegmenteerd volgens het land waar de moederonderneming is gevestigd en per industriële sector. De auteur bewijst tevens een uitgebreide kennis te bezitten van de literatuur over multinationals, alhoewel hij ze niet bespreekt maar er enkel naar verwijst.

Over het algemeen bevestigen de significante resultaten de hypothesen die in de literatuur worden vooropgezet, ook al is de auteur behoedzaam in het formuleren van conclusies. In overeenstemming met de school van Reading benadrukt Pearce de technologische stand van de betrokken ondernemingen. Wellicht de belangrijkste bevinding is relevant voor het huidige debat over 'delocalisatie van bedrijven'. Immers, ook op het niveau van afzonderlijke ondernemingen blijkt dat uitwaartse investeringen in het buitenland de exporten uit het moederland, in netto-terminen, niet vernietigen. Het verlies van uitvoer van eindproducten wordt immers gecompenseerd door een verhoogde interne export van intermediaire goederen. Op die manier draagt het multinationaliseringsproces ook bij tot een optimalere internationale allocatie. Er kan wel enige netto-arbeidsverkrapping ontstaan in het exportland, voor zover de productie van intermediaire goederen minder arbeidsintensief zou blijken dan die van eindproducten. Wie de inspanning wil leveren dit gedrongen boek, met zijn vele en rijke gegevens, door te nemen, krijgt meteen een beter en gefundeerd inzicht in de structuur en de

dynamiek van het multinationaliseringsproces.

Sylvain Plasschaert

Efficiency in the Public Sector

Alan Williams en Emilio Giardina, eds., *Efficiency in the Public Sector: The Theory and Practice of Cost-Benefit Analysis* Aldershot, Edward Elgar, 1993, xiv + 176 blz. - Prijs: 39,95 GBP
ISBN 1-85278-812-7

Kosten-batenanalyse heeft zeer vroeg, misschien te vroeg, succes gehad bij haar toepassing op praktische beleidsproblemen. Nog voor de theorie goed ontwikkeld was, werd de techniek al standaard gebruikt. De vroege toepassingen gingen dan ook mank in hun analytische verantwoording en maakten arbitraire stappen, die in latere jaren tot grote kritiek geleid hebben.

Als reactie op die tekortkomingen heeft het beleid zich een tijd wat afgewend van die techniek, maar de slinger keert nu terug. Kosten-batenanalyse, die door haar grote analytische verdiensten de economen altijd heeft gefascineerd, heeft in de laatste twintig jaar ook een grotere analytische rijpheid bereikt en haar exactheid in toepassingen sterk opgevoerd.

In de nieuwe stroom van publikaties over kosten-batenanalyse komen nu Williams en Giardina met een reeks verzamelde bijdragen. Deel 1 in hun boek betreft methodologische aspecten van kosten-batenanalyse, deel 2 de toepassing en deel 3 de beleidsomgeving. In deel 1 wordt onder meer de vergelijking gemaakt tussen evaluatie in privé- en publieke investeringen en bespreekt men de fundering van kosten-batenanalyse in de

theorie van de economische allocatie. De toepassingen in deel 2 betreffen transportprojecten en gezondheidszorg. Deel 3 betreft onder meer de rol van analisten in politieke beslissingsvorming. Verzamelde bijdragen zijn nooit een voorbeeld van samenhang of volledigheid. Daarom is dit boek ook niet geschikt voor een lezer die nog geen kosten-batenanalyse kent en ze op een systematische wijze wil instuderen. Wel valt het boek te signaleren aan specialisten die het domein voldoende beheersen om de diverse deelstudies te kunnen situeren. Van de drie delen is het wellicht deel 2 dat hen het grootste praktische nut zal opleveren. Wie b.v. kosten-batenanalyse kent, maar ze voor het eerst toepast op een transportproject, zal zeker de bijdrage van Nash willen lezen.

G. Blauwens

The Soviet Union and Eastern Europe in the global economy

Marie Lavigne, ed., *The Soviet Union and Eastern Europe in the global economy* Cambridge, Cambridge University Press, 1992, xv + 219 blz. - Prijs: 35 GBP ISBN 0-521-41417-2

Verscheidene studies die werden voorgesteld op het IVe Wereldcongres voor Sovjet- en Oosteuropese Studies in Harrogate (juli 1990), zijn in dit werk gebundeld. De aandacht gaat vooral naar de recente ontwikkelingen in de internationale economische relaties van het voormalige Oostblok en naar de internationale dimensie van de binnenlandse hervormingen en revoluties die in de regio plaatsgrepen. Drie uitdagingen worden in

dit boek uitvoerig belicht en door specialisten uitgediept. Ten eerste moeten deze landen opnieuw geïntegreerd worden in de wereld-economie, ten tweede dienen ze hun onderontwikkeling te overwinnen, en tenslotte moet de buitenlandse handel worden geliberaliseerd en aangepast.

Deel I van dit werk behandelt de nieuwe internationale relaties van Oost-Europa, of de integratie in de wereldeconomie. Het bevat bijdragen over o.m. het nut van de Oost-Westhandel, de relatie met de Verenigde Staten en Japan, de handel van de DDR met de derde wereld enz. Deel II behandelt de technologiestroom tussen Oost en West en de problematiek van joint ventures. Deel III onderzoekt de liberalisering van de buitenlandse handel.

De studie is voortreffelijk geredigeerd door Marie Lavigne, een naam die borg staat voor kwaliteit. Het boek is dan ook een zeer interessant tijdsdocument. Nauwkeurige lectuur brengt de diverse aspecten van de internationale economische betrekkingen van deze regio aan de oppervlakte; ook worden een reeks opportuniteiten voor deze economieën aangehaald.

Nochtans kon niemand voorzien dat de (r)evolutie zo snel zou gaan en zelfs het verdwijnen van de Comecon en de USSR zou inhouden. Ook de toevloed van westerse hulp was in 1990 niet te voorspellen. Ondanks deze tekortkomingen - die vandaag wegens de snelheid van de veranderingen inherent zijn aan elke publikatie over Centraal- en Oost-Europa - is het werk zeer lezenswaardig. Het is erg nuttig voor studenten, wetenschappers en zakenmensen die de achtergrond van de plotselinge en diepgaande ontwikkelingen in

Centraal- en Oost-Europa trachten te doorgronden.

Liliane Van Hoof

Privatization in Eastern Europe

Ivan Major, *Privatization in Eastern Europe: A Critical Approach (Studies of Communism in Transition)* Aldershot, Edward Elgar Publishing, 1993, xi + 164 blz. - Prijs: 29,95 GBP ISBN 1-85278-887-9

De omvorming van staats eigendom naar privé-eigendom in Oost-Europa is een van de grootste theoretische en praktische uitdagingen van deze tijd, vooral wat het transformatieproces betreft. In dit werk geeft Ivan Major een diepgaande evaluatie van de plannen en programma's van de Oosteuropese overheden inzake privatisering. De winnaars en verliezers in dit proces worden belicht. De structuur van het boek omvat eerst een analytisch denkkader, vervolgens een beoordeling van de nalatenschap van de planeconomieën, met een speciale bestudering van de situatie in Polen, Hongarije, Tsjecho-Slowakije, de DDR en de voormalige Sovjetunie. De volgende hoofdstukken behandelen de theoretische, politieke en economische motivatie voor de privatisering en een interessante analyse van de bereikte resultaten op het vlak van de privatisering in de vijf genoemde landen. Dr. Major concludeert dat het netwerk van politieke besluitvorming en regulering ontmanteld moet worden om een efficiënte markteconomie te creëren.

Samenvattend kunnen we stellen dat dit werk een kritische analyse van de privatisering in Oost-Europa bevat, evenals een goed over-

zicht van de bestaande literatuur tot midden 1993. Het vormt dan ook een eersterangsbijdrage in het privatiseringsdebat. Dit boek is belangwekkende literatuur voor beleidsmensen, onderzoekers en iedereen die zich voor deze problematiek interesseert, omdat het een grote rijkdom aan analyse, argumentatie en informatie vertegenwoordigt in deze snel evoluerende materie.

Liliane Van Hoof

De donkere kant van de maan

Willy Desaeeyere en Mieke Van Haegendoren, eds., *De donkere kant van de maan: over informele economie* Leuven/Amersfoort, Acco, 1993, 147 blz. - Prijs: 795 BEF ISBN 90-334-2933-0

Dat de informele economie heel wat ladingen dekt, is alom bekend: onbetaalde activiteiten (ten voordele van het eigen gezin of van de gemeenschap), (gedeeltelijk) zwarte activiteiten, criminele activiteiten enz. Dit boek bevat een zestal referaten die alle dieper ingaan op een bepaald aspect van die informele economie. Hierbij werd gestreefd naar een multidisciplinaire aanpak met aandacht voor het juridische, het economische, het sociologische en het geografische kader. De eerste twee bijdragen zijn van juridische aard. De eerste geeft een overzicht van de maatregelen die van 1976 tot nu zijn genomen in de strijd tegen het zwartwerk. Het geheel laat echter een vrij onoverzichtelijke indruk na, wat trouwens door de auteur zelf ook onderkend wordt. De tweede bijdrage gaat dieper in op het onderscheid tussen (wat de wetgever omschrijft als) sociale fraude en toegelaten

activiteiten voor de verschillende sectoren van de sociale zekerheid. Telkens wordt eerst de betreffende wettekst gegeven en dan volgen een aantal concrete uitspraken van rechtbanken, wat het geheel duidelijker en boeiender maakt.

Vervolgens werden twee economische bijdragen opgenomen. De derde bijdrage bestudeert de problematiek van het ontdoekingsgedrag. Hier wordt zowel aandacht besteed aan de positieve analyse (die reeds vrij gevorderd is) als aan de normatieve theorie (die nog vrij jong is). Bij gebrek aan nauwkeurige data blijft het echter bij een theoretische analyse, die nog niet getoetst wordt (kan worden) aan de realiteit. De vierde bijdrage concentreert zich op mogelijke beleidsmaatregelen in de werkloosheidsverzekering om het zwartwerk terug te dringen, met name het verminderen van de duur van de uitkering tot één jaar en het verlagen van het bedrag van de uitkering met 10%. Volgens de auteur zouden deze maatregelen leiden tot een daling van de lange-termijnwerkloosheid met 4,46 procentpunten. Hoewel het gebruikte model aan een heleboel beperkingen onderhevig is, is de oefening zeker de moeite waard.

De op één na laatste bijdrage benadert het probleem van de informele economie vanuit een geografisch-historische optiek. Getracht wordt het fenomeen overlevingsstrategieën te beschrijven, te lokaliseren en te verklaren. De conclusie is echter, mijns inziens, weinig verrassend: dergelijke overlevingsstrategieën worden vooral ontwikkeld door de armere bevolkingsgroepen (voornamelijk van vreemde nationaliteit) en zijn geografisch gezien verbonden met de oudere binnenstedelijke wijken.

De laatste bijdrage bestudeert de

positie van de vrouwen in de informele economie. Uit dit onderzoek blijkt dat, naarmate meer vrouwen buitenshuis gaan werken, ook het zwarte circuit van huishoudelijke arbeid sterk toeneemt.

Tot besluit: dit boek verdient zijn plaats in de (overigens beperkte) lijst van publikaties over de informele economie, vooral wegens zijn diversiteit. Zonder al te technisch te worden, biedt het een goed inleidend beeld van een aantal deelaspecten van deze materie.

Annick Bruggeman

The economics of earnings

S.W. Polachek en W.S. Siebert, *The economics of earnings*
Cambridge, Cambridge University Press, 1993, xvi + 367 blz - Prijs: 15,95 GBP
ISBN 0-521-36728-X (pbk)

Dit boek biedt een samenvatting van de theoretische ontwikkelingen en de empirische resultaten in de arbeidseconomie in de traditie van de 'human capital theory'. Bij het verklaren van de werking van de arbeidsmarkt ligt de klemtoon op het rationele gedrag van mensen die hun vaardigheden willen ontplooiën in het licht van toekomstige economische mogelijkheden. In hoofdstuk 1 t/m 5 worden de grondslagen van de theorie uiteengezet. Dat het fundamenteel belangrijk is de hele levenscyclus te overschouwen om goede verklaringen te vinden voor waargenomen arbeidsmarktgedrag, wordt in hoofdstuk 1 aangetoond. Achtereenvolgens worden dan behandeld: het standaard 'human capital'-model van Ben-Porath (hoofdstuk 2), scholingsverschillen en de consequenties ervan (hoofdstuk 3), gevolgen van naschoolse of on-

the-job training (hoofdstuk 4) en kwantitatief arbeidsaanbod (hoofdstuk 5). De hoofdstukken 6 t/m 10 behandelen diverse specifieke oorzaken van loonverschillen en jobdifferentiatie. De invloed van het geslacht en de arbeidsmarktpositie van de vrouw (hoofdstuk 6), de theorie van compenserende loonverschillen (hoofdstuk 7), de rol van informatie en zoekgedrag (hoofdstuk 8), soorten contracten, betalingssystemen en interne arbeidsmarkten (hoofdstuk 9) en de rol van vakbonden, gilden en ordes (hoofdstuk 10) komen aan de orde.

Het boek belicht vrijwel uitsluitend de micro-economische theorie. De theorie wordt uitgelegd met grafische methoden, soms aangevuld met elementaire algebra. Daarbij wordt ook telkens een overzicht gegeven van beschikbare empirische evidentie op basis van grote Amerikaanse en Britse gegevensbestanden. Het boek bevat ook een zeer uitgebreide bibliografie.

Dit is een uitstekend boek voor praktische economen die te maken hebben met arbeidsbeleid en -politiek, en een leesbare synthese zoeken van moderne arbeidseconomie in de 'human capital'-traditie.

Walter Nonneman

Exchange Rate Dynamics

Eric J. Pentecost, *Exchange Rate Dynamics: A Modern Analysis of Exchange Rate Theory and Evidence*
Aldershot, Edward Elgar, 1993, xiii + 224 blz. - Prijs: 45 GBP
ISBN 1-85278-138-6

Dit boek geeft een overzicht van de vele verschillende wisselkoersbenaderingen die vooral sinds de

tweede helft van de jaren zeventig zijn ontwikkeld. Elke benadering wordt gesitueerd in deze ruime literatuur en wordt vervolgens verder voorgesteld aan de hand van eenvoudige mathematische modellen en grafische voorstellingen. Bij deze voorstelling wordt de nadruk gelegd op de determinanten van de evenwichtswisselkoers, de stabiliteitsanalyse en het dynamische verloop van de wisselkoers bij eventuele schokken in de determinerende variabelen. Deze theoretische benadering wordt steeds aangevuld met een overzicht van de empirische onderzoeksresultaten. De keuze van deze empirische voorbeelden is veeleer exemplarisch en bedoeld om een idee te geven van de stand van zaken van het empirisch onderzoek.

De wisselkoersmodellen worden ingedeeld in drie grote groepen. Het eerste deel bespreekt de modellen zonder internationaal kapitaalverkeer: de wisselkoers wordt enkel door de handelsbalans bepaald. Ondanks hun eenvoud blijven dergelijke modellen relevant voor het lange-termijnverloop van de wisselkoers, alhoewel deze invloed niet altijd eenduidig wordt aangetoond door het economisch onderzoek (b.v. de PPP-testen).

Het tweede deel bespreekt de modellen met kapitaalverkeer en perfecte activasubstitutie, zodat de 'uncovered interest parity condition' opgaat. Het dynamische verloop van de wisselkoers wordt in deze modellen sterk bepaald door de hypothese omtrent de verwachtingen. De implicaties van de verschillende verwachtingsschema's worden dan ook uitvoerig besproken.

Het derde deel bespreekt de wisselkoersmodellen met kapitaalverkeer en imperfecte activasubstitu-

tie, waarbij ook de vermogens-effecten mee in beschouwing worden genomen. Het wisselkoersverloop wordt dan zowel door de lopende rekening als door de kapitaalrekening van de betalingsbalans beïnvloed via de interactie van vermogens- en stroomvariabelen.

Binnen deze drie delen worden de modellen telkens nog verder ingedeeld in modellen met flexibele prijzen en meer Keynesiaans getinte modellen met vaste of relatief traag aanpasbare prijzen. Daarbij wordt opgemerkt dat de resultaten van de flexibele prijsmodellen vaak negatief werden beïnvloed door de te strikte PPP-hypothese. De empirische voorbeelden suggereren dat de rigoureuze testen van de theorie, waarbij veel aandacht wordt besteed aan de exacte specificatie en de correcte statistische methoden, vaak tot betere, in de betekenis van model-bevestigende, resultaten leiden. Maar dergelijke testen zijn moeilijker voor de meer algemene modellen, mede door het gebrek aan beschikbare gegevens.

Naast deze traditionele modellen van de wisselkoers biedt het boek ook een kort overzicht van enkele recentere ontwikkelingen in het wisselkoersonderzoek: het gebruik van survey-gegevens over wisselkoersverwachtingen om de hypothese van rationele verwachtingen te testen, chaos- en andere niet-lineaire modellen van het dynamische verloop en 'target zones'-modellen.

Het boek heeft het voordeel dat de verschillende modellen op een min of meer analoge manier benaderd worden, waarbij vooral het langetermijnevenwicht en het dynamische proces veel aandacht krijgen. Het onderzoek over de risicopremie in de wisselkoersen wordt

daarentegen slechts zeer kort en onvolledig vermeld, waardoor een groot deel van de recente literatuur niet behandeld wordt. Minpunten zijn verder de onnauwkeurigheden in de notatie en de symbolen, waardoor de mathematische afleidingen vaak onnodig worden bemoeilijkt.

Raf Wouters

Hungary

István P. Székely en David M.C. Newbery, eds., *Hungary: an economy in transition* Cambridge, Cambridge University Press, 1993, xxvii + 360 blz. - Prijs: 40 GBP ISBN 0-521-44018-1

Dit werk resulteert uit de gelijknamige conferentie, die georganiseerd was door het 'Centre for Economic Policy Research' en plaats had in Londen op 7 en 8 februari 1992. Een 35-tal participanten bespraken er de toestand van de Hongaarse economie. De verschillende bijdragen presenteren de lokale (Hongaarse) percepties en argumenten van het transitiedebat. Deze worden kritisch geëvalueerd door internationale specialisten.

De Hongaarse economie wordt uit verschillende oogpunten belicht en de argumenten worden logisch gebracht en gebundeld in zeven specifieke deelgebieden: buitenlandse handel; privatisering en mededingingsbeleid; het financiële systeem en het spaarwezen; buitenlandse schuld en monetaire politiek; juridische en belastinghervormingen; overheidssteun, werkloosheid en sociale zekerheid; de rol van de staat of de politieke economie van de huidige transitie.

De voornaamste conclusies van de

uiteenzettingen zijn de volgende. De unieke 'graduele' transitie van de Hongaarse economie bevindt zich in 1992 in een kritieke fase. Hongarije slaagt er, ondanks alles, in buitenlands kapitaal aan te trekken en in 1992 een overschot op de lopende rekening in te boeken te genereren. Privatisering zal een langzaam proces zijn met een grote impact op de toekomst van de economie en met diepgaande sociale en welvaartsconsequenties. De enige beperking van dit zeer uitgebreid gedocumenteerde en historisch gefundeerde werk is dat de data tot einde 1991 verzameld werden en dat de aanbevelingen die uit de diepgaande analyses resulteren, reeds gedeeltelijk achterhaald zijn door de turbulentie van de gebeurtenissen in Centraal- en Oost-Europa. Nochtans is dit werk, juist om zijn grondige analyses en om de bovenvermelde resultaten, uitermate interessant voor economen en beleidsmakers die zich met de transitie in Centraal- en Oost-Europa inlaten.

Liliane Van Hoof

Economic and Social Development in Pacific Asia

Chris Dixon en David Drakakis-Smith, eds., *Economic and Social Development in Pacific Asia (Growth Economies of Asia Series)* Londen/New York, Routledge, 1993, xvi + 231 blz. - Prijs: 40 GBP ISBN 0-415-05683-7

In dit boek onderzoeken specialisten in de economieën van 'Pacific Asia' de relatie tussen de historische ontwikkelingen in Japan, de nieuwe industrielanden (newly industrialised countries, NIC's) en de Asean-landen (Maleisië en

Thailand worden als toekomstige NIC's beschouwd). Ook de rol van de overheid in die ontwikkelingen komt aan bod.

In het eerste hoofdstuk stellen Dixon en Drakakis-Smith dat deze regio zich sterk heeft ontwikkeld als gevolg van belangrijke buitenlandse investeringsstromen. Ze waarschuwen tegen de opvatting dat deze investeringen aangetrokken zouden zijn door goedkope arbeid, en zijn van oordeel dat de regio niet als homogeen mag worden beschouwd. Ze verwerpen dus het zogenaamde 'Aziatische ontwikkelingsmodel'.

Het eerste hoofdstuk geeft de opzet van het boek weer. De editors en auteurs zetten zich af tegen de idee - vooral ontwikkeld door neoklassieke (hoofdzakelijk Amerikaanse) economen en 'trendsetters' van de Wereldbank - van een minimale overheidsinterventie om het succes van de nieuwe industrielanden te verklaren. Bovendien stellen zij vragen bij de toepasbaarheid van de ervaringen van de Oost Aziatische NIC's in ontwikkelingslanden, o.m. in het licht van de groeiende sociale en politieke onevenwichten.

Hoofdstuk 2 en 3 behandelen de betrokkenheid van transnationale ondernemingen, zowel in het verleden als in de toekomst. Deze betrokkenheid omvat, naast directe investeringen, ook onderaanneming, licentieovereenkomsten enz. Hoofdstuk 4 bestudeert de impact van die betrokkenheid op de handelsstromen, op basis van de ervaringen in Taiwan.

In het belangrijke hoofdstuk 5 onderzoekt Jeffrey Henderson de rol van de overheid in de economische veranderingen in Oost-Azië en plaatst hij die in een historisch perspectief. Hij maakt een onderscheid tussen politieke econo-

mieën van het markttype, het plan-rationele type en het plan-ideologische type. Japan en de nieuwe industrielanden worden als plan-rationeel getypeerd, Rusland en China als plan-ideologisch. Ook wordt benadrukt dat de overheid in Singapore en Hongkong een andere maar niet minder belangrijke rol speelde dan in Japan, Korea of Taiwan, namelijk door in te werken op produktiefactoren (arbeidskosten, beschikbaarheid van grond en collectieve voorzieningen).

In hoofdstuk 6 komen de toekomstperspectieven van de Asean-landen aan de orde, in hoofdstuk 7 de rol van de overheid en de overheidsinvesteringen in de transport- en communicatie-infrastructuur van de NIC's, meer bepaald Taiwan en Zuid-Korea. Dat wordt zowel nationaal als grensoverschrijdend behandeld; ook de kosten- en tijdbesparingen die eruit voortvloeien, worden geanalyseerd. De gevolgen van de economische hervormingen in China (hoofdstuk 8) en Vietnam (hoofdstuk 9), en de positie van Noord-Korea vormen de laatste onderwerpen.

In hun conclusies gaan Dixon en Drakakis-Smith in op de verwachte impact van Europa 1992, de vorming van de Nafta en de groeiende rol van Japan in de 'Pacific Asia'-regio. Hiermee belanden we, aldus de editors, bij de krachten die de trend naar mondialisering tegenwerken. De toenemende blokvorming in Europa en Noord-Amerika zet Japan en de nieuwe industrielanden immers veeleer aan tot investeringen in die handelsblokken dan in ontwikkelingslanden of de toekomstige NIC's van Zuidoost-Azië. De editors beklemtonen ook dat het kostenvoordeel van de toekomstige NIC's en de ontwikke-

lingslanden verdwijnt door de automatisering van de produktie van de transnationale ondernemingen, en wijzen op de toenemende politieke instabiliteit in een aantal van deze landen.

Het boek bevat een schat aan inzichten over de ontwikkeling van de nieuwe industrielanden, over mogelijke toekomstscenario's en hun waarschijnlijkheid. Het is dan ook een aanrader voor iedereen die zich interesseert voor de ontwikkelingen in de 'Pacific Asia'-regio.

Ludo Cuyvers

Debt and Deficits

Lakis C. Kaounides en Geoffrey E. Wood, eds., *Debt and Deficits. Volume I. Public Debt and Classical Political Economy. Volume II. Deficit Finance, The New Economics and the Dissenters. Volume III. Debt Neutrality and the Theory of Fiscal Policy 1970s to 1990s* (The International Library of Macroeconomic and Financial History, 9) Aldershot, Edward Elgar Publishing, 1992, 1.400 blz. - Prijs: 250 GBP ISBN 1-85278-419-9 (set)

De discussie over de 'kosten en baten' van de schuld is eeuwenoud. Tot de Tweede Wereldoorlog lag de nadruk op de 'kosten'. Dit wordt in de literatuur samengevat in de term 'last van de schuld'. In een periode van volledige tewerkstelling kan een hoog overheidstekort moeilijk anders dan privé-investeringen verdringen, zodat de komende generaties minder privé-kapitaal zullen erven. Als de overheid met de ontleende middelen overheidsinvesteringen financiert, zal de totale kapitaalvoorraad gelijk blijven, zodat de last van de schuld voor het nageslacht beperkt blijft. Centraal staat dus het ge-

bruik dat de overheid maakt van de ontleende middelen. In moderne budgettaire normen vertaald, betekent dit dat het tekort beperkt moet blijven tot de overheidsinvesteringen.

In de discussie over de impact van de schuld werd, na de Tweede Wereldoorlog, de klemtoon verlegd. Door de hoge werkloosheid en de lage groei werden de voordelen van schuldfinanciering in de verf gezet. Hierdoor zouden namelijk de groei en de werkgelegenheid worden verhoogd. De orthodoxe benadering bleef evenwel leven. Zo werden argumenten ontwikkeld dat schulden resulteren in inflatie, dat schulden leiden tot hogere overheidsuitgaven doordat de 'kosten' van de uitgaven worden onderschat enz. Het artikel dat evenwel het meeste stof deed opwaaien was dat van Barro (1974). Hij stelde dat de financieringswijze van overheidsuitgaven (schulden of belastingheffing) niets uitmaakt, omdat schulden uitgestelde belastingen vormen, wat rationele agenten hebben doorzien. Men misleidt de belastingbetaler dus niet. Empirische evidentie ondersteunt evenwel niet altijd deze stelling.

Nieuw aan de huidige periode van hoge schuld is dat deze is opgebouwd in vredetijd (de Koude Oorlog niet te na gesproken). Hopen dat vrede later wel het probleem zal oplossen, is er dus niet bij. Optimisten dromen nog wel van de goede oude tijd, namelijk van een terugkeer van de periode van hoge groei van de jaren zestig. In drie volumes hebben Kaounides en Wood de literatuur over de 'kosten en baten' van de schuld samengebracht. De inleiding is het enige oorspronkelijke deel van de volumes. Ietwat pretentius werd voor de titel 'Debt and Deficits' geko-

zen; niet alle problemen die verbonden zijn aan tekorten en schulden worden immers behandeld. Dat kan natuurlijk moeilijk, maar een aangepaste titel die de inhoud juist zou weergeven, was beter geweest. De onderzoeker die de ruime problematiek van de gevolgen van de schuld wenst te bestuderen, zal zich door de 68 opgenomen artikelen veel opzoekingswerk besparen.

Jozef Vuchelen

Interpreting Ricardo

Terry Peach, *Interpreting Ricardo* Cambridge, Cambridge University Press, 1993, xiv + 318 blz. - Prijs: 35 GBP ISBN 0-521-26086-8

Moet een auteur zich verontschuldigen als hij een boek schrijft over David Ricardo, en aldus de disproporcionee lange lijst van Ricardo-studies nog langer maakt? Neen, stelt Terry Peach in zijn voorwoord, en dit zolang tendentieuze interpretaties de vakliteratuur blijven beheersen, zowel in tijdschriftartikelen als in encyclopedieën. Dit laatste vormt een duidelijke allusie op de *New Palgrave*. In deze encyclopedie werden ongeveer alle teksten in verband met Ricardo verzorgd door één bepaalde Sraffaanse strekking, terwijl aan Ricardospecialist Peach merkwaardig genoeg een bijdrage werd gevraagd over Jevons, een ongewone taak die Peach overigens op een degelijke manier volbracht.

In zijn eigen *Interpreting Ricardo* werkt Peach opnieuw op zijn favoriete terrein. Na een doctoraat en vele artikelen over Ricardo, wil Peach nu zijn stellingen over Ricardo op een uitgebreide manier bewijzen. Zijn grote conclusie luidt

dat we Ricardo moeten laten leven in zijn eigen omgeving. Al te veel auteurs hebben hun eigen ideeën in Ricardo gelezen, en ten onrechte Ricardo als een voorloper van hun eigen denkrichting voorgesteld. Peach denkt hierbij o.a. aan Marshall, Hollander en Morishima, en aan Sraffa en Sraffianen zoals Garegnani en Eatwell.

Volgens Peach bevat het werk van Ricardo vele inconsistenties, en heeft Sraffa enkele geniale correcties bedacht; die echter niet aanwezig waren in het brein van Ricardo zelf. Volgelingen van Sraffa hebben achteraf een te sterke verwantschap gesuggereerd tussen het werk van Ricardo en dat van Sraffa. Omdat Ricardo soms inconsistent is en soms onpedagogisch schrijft, vermoed ik dat de discussie tussen de Peach- en de Sraffa-interpretatie nog wel enkele jaren kan duren.

Peach argumenteert dat Ricardo evenmin thuishoort in het huis van de neoklassieken; de interpretaties van Marshall, Hollander en Morishima voldoen Peach niet. Ook George Stigler krijgt kritiek. In tegenstelling met Stigler stelt Peach immers dat Ricardo geen empirische arbeidswaardeleer huldigt, maar wel een analytische. Anders gezegd, Ricardo zou een sterke filosofische voorkeur gehad hebben voor arbeidswaarden, en pas in een laat stadium (in de derde editie van zijn *Principles*) terloops ook enkele empirische opmerkingen hebben geformuleerd, op een ogenblik dat hij alle mogelijke middelen inschakelde om zijn opvattingen te verdedigen.

Het boek van Peach bevat ook vele minder bekende informatieve details. Ik denk b.v. aan zijn opmerkingen in verband met overeenkomsten tussen de Ricardo-interpretatie van Sraffa en die van Wes-

ley Mitchell. Interessant is ook de verwijzing naar debatten over invariabele waardemeters in de natuurwetenschappen (b.v. Kater in 1818) en de invloed daarvan op Ricardo's zoektocht naar iets analoogs in de economie. Peach combineert trouwens zijn grondige bronnenstudie met een levendige en gedreven schrijfstijl. Het resultaat van dit alles is een boek dat geen enkele Ricardo-specialist mag negeren.

Wilfried Parys

Maynard Keynes

D.E. Moggridge, *Maynard Keynes: an economist's biography*
Londen, Routledge, 1992, xxxi + 941 blz. –
Prijs: 37,50 GBP
ISBN 0-415-05141-X

J.M. Keynes (1883-1946) voorstellen als de bekendste en invloedrijkste economist van de twintigste eeuw is ongetwijfeld overbodig. Voor de wetenschappelijke economist is hij natuurlijk de ontwerper van *The General Theory ...* (1936). Er is echter heel wat meer en dat was o.m. te leren uit de uitgebreide biografieën van Harrod, Pigou en Leckachman. Wie voldoende tijd en belangstelling had kon ook terecht bij *The Collected Writings of John Maynard Keynes* (1971-1989), uitgegeven door A. Robinson en D.E. Moggridge. Men kan van oordeel zijn dat deze 30 banden tellende verzameling voldoende zou zijn geweest om Keynes te 'kennen', doch het ging daarbij vrijwel enkel om zijn professionele loopbaan als economist en zijn activiteiten in 'public affairs'.

De recentste Keynes-biografie, die we hier bespreken, biedt meer. Het specifieke van dit voortreffelij-

ke en ongemeen boeiende boek is dat het *de mens* Keynes laat kennen. Moggridge geeft ons een verrassende, onthullende kijk op een sterke persoonlijkheid, die een uiterst belangrijke rol heeft gespeeld in de meest dramatische episodes van onze eeuw. Keynes bewoog zich door en in meerdere werelden: het academische Cambridge, het artistieke Bloomsbury, het officiële Whitehall, de financiële City, de internationale monetaire scène. Bij dit alles schenkt de auteur de nodige aandacht aan het culturele milieu waarin Keynes werd geboren en (op)groeide. Om de eigen aard, het typisch Engelse karakter en de 'gentry'-inslag te typeren, hoeven slechts Eton en King's College te worden vermeld. Keynes was tevens een overtuigd patriot, die de korte- en lange-termijnbelangen van Engeland steeds voorop plaatste en verdedigde; denken we aan de 'Clearing Union', de 'Loan' en 'Bretton Woods'.

Keynes gaat niet enkel om met staatslieden, diplomaten en bankiers, doch ook – naast collega's en studenten uiteraard – met filosofen, mathematici, historici, critici en exponenten van de schilderkunst. We leren hem kennen als een liefhebbende zoon, een attentvolle echtgenoot en een hechte vriend, met al zijn kwaliteiten en hebbelijkheden, in ziekte en gezondheid, met vreugden en lasten, in vertwijfeling en tevredenheid. De lezer leeft op realistische wijze het 63 jaar lange leven van Keynes in ruim 900 pagina's mee.

Het standpunt van de auteur is dat de ruime omgeving niet enkel het werken en denken van een economist beïnvloedt, doch dat deze bezigheden tevens bedoeld kunnen zijn om die omgeving te veranderen en dat in feite ook kunnen doen. Economie is niet enkel een

aangelegenheid van formeel theoretiseren, terwijl de theorie zelden in een vacuüm wordt gecreëerd. Dit grondig illustreren voor het geval Keynes was m.i. het hoofddoel van Moggridge, die ervan uitgaat dat het begrijpen van achtergronden, overtuigingen en motivaties onmisbaar is voor een correcte interpretatie van standpunten en conclusies. Daarbij komt naar voren dat Keynes niet zozeer nieuwe waarheden ontdekte, doch veeleer aspecten van economische analyse releveerde en belichtte waarvan de vitale betekenis voor de praktische politiek nooit tevoren was (in)gezien. De auteur beschrijft hoe Keynes er steeds op toezag dat zijn theorieën nooit werden afgeleid uit postulaten die in hun abstractheid het verband met de werkelijkheid misten. Karakteristiek voor het denkwerk van Keynes is trouwens dat hij alle problemen benaderde met een hardnekkige drang om tot de diepste gronden van de redenering door te dringen.

Hoogtepunten uit zijn werk zijn *Economic Consequences of the Peace* (onovertroffen) en *The General Theory ...* (revolutionair). Met betrekking tot de overgang van *Treatise on Money* naar zijn algemene theorie bestaat er een aanzienlijke literatuur. Doch wat daarin niet steeds tot uitdrukking komt is de manier waarop Keynes zijn nieuwe inzichten ontwikkelde. Op een subtiel wijze laat Moggridge de lezer ontdekken dat de intuïtie voorligt op de analyse, dat aan het theoretische werk van Keynes een essentieel praktische motivatie ten grondslag ligt.

Weinigen van zijn generatie hebben in de intellectuele, academische wereld méér bereikt dan Keynes. Zoals hij zelf aanstipte werden zijn theorieën 'even by economists' aanvaard, zij het niet

onmiddellijk, evenmin kritiekloos en zeker niet door allen. Zijn ideeën inzake de praktische politiek beïnvloedden de besluitvorming op het hoogste niveau, ook de juridische vastzetting, buiten en boven partijpolitieke ongerieflijkheden.

Deze uitzonderlijk sterke 'biografie van een econoom' beschrijft niet alleen de geschiedenis van een mens, maar van een wereld en wordt aldus een stuk wetenschappelijke, culturele, diplomatieke, politieke en financiële historiek van hoog gehalte. We beveilen dit boek aan voor historici, zelfs voor politici, zeker voor economen, zowel voor hen die Keynes weinig of niet kennen als voor hen die hem kennen of (meer in het bijzonder nog) menen te kennen.

Jacques Meganck

Ethics and Economic Theory

Kurt W. Rothschild, *Ethics and Economic Theory: Ideas - Models - Dilemmas*
Aldershot, Edward Elgar, 1993, xi + 163 blz. - Prijs: 35 GBP
ISBN 1-85278-675-2

De auteur is professor emeritus in de economie aan de universiteit van Linz. Na enige inleidende beschouwingen over ethiek en over de ethische controle op weten-

schappelijk onderzoek, die nogal schetsmatig zijn opgesteld, komt hij tot de kern van zijn betoog: de relatie tussen ethiek en economische theorie, bekeken vanuit het perspectief van de economische wetenschap. Hij werkt deze thematiek uit in een drietal stappen. Eerst worden de waarde-vooronderstellingen van de economie als waarde-vrije en positieve wetenschap onder de loep genomen: welke evaluatieve oordelen schuilen in de modellen van de 'homo economicus' (rationele keuze, individuele preferenties) en van de markt? Vervolgens gaat hij in op de relevante ontwikkelingen binnen de welvaartseconomie: Pareto-optimaliteit, interpersoonlijke nutsvergelijkingen, kosten-batenanalyse worden achtereenvolgens besproken. In het laatste hoofdstuk snijdt de auteur een derde thema aan, namelijk de inkomensverdeling, gezien vanuit verscheidene definities van rechtvaardigheid (gelijkheid, Rawlsiaanse ongelijkheid, 'fairness') in afweging met het efficiëntie criterium. In dit verband ontwikkelt hij een interessant analytisch model van het rechtvaardigheid/efficiëntie-dilemma. Dit boek heeft twee grote kwaliteiten: zijn bondigheid en zijn stevige worteling in de economische theorie.

Jef Van Gerwen

Arbeidseconomie

Unemployment and Macroeconomics

Assar Lindbeck, *Unemployment and Macroeconomics (The Ohlin Lectures, 3)*
Cambridge, MA/Londen, The MIT Press,

1993, ix + 201 blz. - Prijs: 29,95 USD
ISBN 0-262-12175-1

De macro-economische analyse van de arbeidsmarkt heeft sinds het midden van de jaren tachtig

sterk aan theoretische en empirische kwaliteit gewonnen. De vaststelling van een enorme werkloosheidstoename in de meeste Europese landen in de periode 1980-1984, en de vaststelling dat deze toename nadien in belangrijke mate is blijven bestaan (ondanks de olieprijsdaling in 1986 en de hoogconjunctuur in 1988-1990) maakten evenwichtsbenaderingen van de arbeidsmarkt in de zin van Friedman of Lucas onhoudbaar. Kenmerkend voor de nieuwe benadering (soms ook 'nieuw-Keynesiaans' genoemd) zijn de volgende stellingen: (i) onvrijwillige werkloosheid is een realiteit; (ii) niet alle werknemers hebben gelijke kansen op de arbeidsmarkt: er zijn 'insiders' en 'outsiders'; (iii) vraagbeleid hoeft niet neutraal te zijn op lange termijn en kan (onder bepaalde voorwaarden) bijdragen tot een permanente verbetering van de arbeidsmarkt; (iv) institutionele kenmerken van de arbeidsmarkt en het arbeidsmarktbeleid hebben een significante invloed op de arbeidsmarktevolutie. Verder wordt bijzondere aandacht besteed aan de micro-economische onderbouwing van de macro-economische analyse. (Dit laatste heeft men wel van Friedman onthouden.)

Assar Lindbeck is een van de belangrijkste promotoren van deze nieuwe analyse. Het voorliggende boek is een erg geslaagde inleiding en kan zeker gelden als een weergave van de stand van zaken in het recentere werkloosheidsonderzoek. Het biedt een geïntegreerd model van de arbeidsmarkt en de goederen- en dienstenmarkt, en analyseert de wisselwerking tussen beide. Drie centrale vragen worden gesteld en beantwoord. Waarom bestaat (onvrijwillige) werkloosheid en hoe wordt de om-

vang van de werkgelegenheid en de werkloosheid bepaald? Welke 'schokken' (zowel aan de vraag- als aan de aanbodzijde van de economie) veroorzaken veranderingen in de omvang van de werkgelegenheid, en via welke kanalen gebeurt dat? Hoe kan worden verklaard dat een toename in de werkloosheid in vele Europese landen de neiging vertoont te blijven bestaan, zelfs na de 'omkering' van de oorspronkelijke 'schok'? Vergeleken met vroeger werk van Lindbeck is de arbeidsmarktanalyse in dit boek erg toegankelijk en evenwichtig. Naast de 'insider/outsider'-hypothese (die hardnekkige werkloosheid toeschrijft aan het feit dat de werkenden niet bereid zijn hun lonen te matigen ten gunste van jobs voor de werklozen), weet Lindbeck ook het belang van andere hypothesen te waarderen (o.a. de hypothese dat werkloosheid de neiging vertoont te blijven bestaan omdat ze het zoekgedrag, de motivatie en het menselijk kapitaal van de werkloze aantast). Toegankelijk en evenwichtig is ook de analyse van de invloed van vraag-schokken (b.v. monetaire of budgettaire expansie) op de arbeidsmarkt. Lindbeck zet originele Keynesiaanse, monetaristische, nieuw-klassieke en nieuw-Keynesiaanse analyses uiteen en toetst ze op hun kwaliteiten. Een bijkomende troef van dit boek is dat Lindbeck zich niet beperkt tot een theoretische uiteenzetting. In twee van de acht hoofdstukken staat de empirie voorop. Beleidsimplicaties sluiten het geheel af. Lindbeck pleit voor een complementair en actief vraag- en aanbodbeleid. De bedoeling van het vraagbeleid kan niet bestaan in een 'fine tuning' van de economie, maar moet er wel op gericht zijn een sterke toename van de (lang-

durige) werkloosheid te vermijden na grote schokken (b.v. een oliechok, een structurele vraaguitval). Wat het aanbodbeleid betreft, benadrukt Lindbeck de noodzaak om de kwalificaties, de beschikbaarheid en de mobiliteit van de werklozen te verhogen, veeleer dan een confrontatie aan te gaan met de werkenden (b.v. via een versoepeling van aanwervings- en ontslagregels). Interessant is dat Lindbeck ook telkens de risico's beschrijft die verbonden zijn aan iedere beleidsoptie. Aanbevolen lectuur.

Freddy Heylen

Diagnosing unemployment

Edmond Malinvaud, *Diagnosing unemployment (Federico Caffé Lectures)* Cambridge, Cambridge University Press, 1994, xi + 156 blz. - Prijs: 24,95 GBP ISBN 0-521-44533-7

Het lijkt stilaan een goede gewoonte te worden dat met een zekere regelmaat dunne boekjes worden uitgegeven met een aantal uitgeschreven 'lectures' over werkloosheid van de bekende Franse econoom Edmond Malinvaud (Collège de France, Parijs). Het aardige is namelijk dat de meeste van deze boekjes hun sporen hebben nagelaten in de moderne vakliteratuur. *The Theory of Unemployment Reconsidered* van 1977 over de macro-economische onevenwichtstheorie kan zelfs als vrij revolutionair worden bestempeld en is uitgegroeid tot een klassieker. Ook *Profitability and Unemployment* van 1980 en *Mass Unemployment* van 1984 leverden originele en niet onbelangrijke bijdragen tot een beter begrip van de werkloosheid, ook al vonden Malinvauds ideeën meer ingang in

Europa dan in de Verenigde Staten, waar de idee van markton-evenwichten sowieso moeilijk ligt. Het nieuwe werk van Malinvaud is de neerslag van de zogenaamde 'Federico Caffé Lectures' aan de universiteit van Rome. De samenstelling van het boek wijkt ditmaal enigszins af van wat stilaan een gewoonte was geworden. Naast de originele teksten van de twee Caffé-lezingen zijn in dit boek ook de vertalingen opgenomen van een drietal eerder in het Frans verschenen artikelen van Malinvaud, aangevuld met de teksten van twee andere lezingen die hij heeft gehouden in Londen en in Den Haag.

Het onderwerp van de lezingen was de studie van de problemen die opduiken bij de diagnose van de bestaande werkloosheid. Voor het voeren van een werkloosheids-politiek is dit stadium bijzonder belangrijk in het licht van de keuze van de juiste remedie tegen de werkloosheid. Zowel methodologische kwesties als de politieke context en de implementatie van de actieve macro-economische politiek komen hierbij aan bod. Malinvaud besteedt veel aandacht aan de moeilijkheden die opduiken bij het onderscheiden van frictionele (evenwichts-)werkloosheid en onevenwichtswerkloosheid, en aan de lange-termijneffecten van de vraag naar arbeid op de werkloosheid.

Het hier besproken boekje vertoont niet dezelfde eenheid in opbouw en benadering en is ook minder origineel dan de vorige. Het zal naar mijn bescheiden mening ook minder invloedrijk zijn. Niettemin blijven de bijdragen van Malinvaud altijd een verrijking voor de lezer; ze zijn goed gestructureerd en helder verwoord.

Stefan Késenne

Industriële economie

Dynamics of the Firm

John Groenewegen, *Dynamics of the Firm: Strategies of Pricing and Organisation* Aldershot, Edward Elgar, 1993, xiii + 171 blz. - Prijs: 39,95 GBP ISBN 1-85278-934-4

Dit verzamelwerk bevat elf papers die werden gepresenteerd op het 13de congres van de Nederlandse Vereniging van Post-Keynesiaanse Economie (1992). De elf hoofdstukken van het boek vallen onder de zeer brede hoed van 'ondernemingsdynamica'. Noch de titel (ondernemingsdynamica), noch de vereniging (Post-Keynesiaanse Economie) bieden echter een houvast om de inhoud of de invalshoek van het boek te voorspellen. Na de lectuur wordt duidelijk waarom: er is geen doorlopende inhoud. Het boek blijft beperkt tot een amalgaam van individuele papers, waartussen weinig coherentie te ontdekken valt. Het inleidende hoofdstuk van J. Groenewegen versterkt de versnippering alleen maar, ondanks zijn poging om een integrerend beeld te schetsen. Dit gebrek aan coherentie belet niet dat de individuele bijdragen soms zeer waardevol kunnen zijn. In het inleidende hoofdstuk verwerpt Groenewegen de 'agency'-theorie als nutteloos voor het begrijpen van reële organisaties, wegens een te partiële benadering. Hij pleit voor een theorie die rekening houdt met interacties tussen een onderneming en haar multidimensionale omgeving, met een integratie van transactiekostentheorie en sociologische beïnvloedingsmodellen. Hoewel dit op het eerste gezicht een relevant uitgangspunt is, is het gevaar reëel - en het boek is

daar een perfecte demonstratie van! - dat men in de veelheid van beschouwde aspecten geen inzichten of bruikbare leidraden meer kan aflijnen. B. Nootbeemo's eerste hoofdstuk is zo een poging om transactiekosten- en netwerkbenaderingen te integreren. Maar zijn besluit 'embeddedness increases dependency, which contributes to the risk of dependence, while at the same time it may decrease opportunism' is mijns inziens even nuttig/nutteloos als leidraad voor reële organisaties.

Al de andere hoofdstukken bevatten onderwerpen die niet of moeilijk binnen het geschetste kader te integreren vallen, maar desondanks (of misschien daardoor?) interessant en relevant zijn. In hoofdstuk 2 bestudeert F. Lee theoretisch en empirisch een aantal prijszettingstheorieën: 'mark-up', 'normal cost' en 'target rate pricing'. Een overzicht van empirische studies, de meeste van vóór de jaren tachtig, reveleert dat de laatste twee vormen het frequentst voorkomen, ondanks de grote variatie in prijsprocedures. Maar recentere studies, die rekening houden met de specifieke marktsituaties, zijn zeker noodzakelijk in dit domein. Hoofdstuk 3 bevat een Canadees voorbeeld van technieken om netwerken tussen ondernemingen vast te leggen en is als zodanig een belangrijke maar slechts eerste stap in het analyseren van de voor- en nadelen van industriële clusters. Japanse ondernemingsnetwerken, de zogenaamde 'keiretsu's', worden bestudeerd in hoofdstuk 4. Hoewel dit hoofdstuk een interessante beschrijving geeft van de veranderingen in dit fenomeen, ontbreekt een diepgaande analyse

van de voor- en nadelen van het systeem. Dat is nochtans noodzakelijk om te komen tot zinvolle voorspellingen over het overleven van dit soort ondernemingsnetwerken. De volgende twee hoofdstukken, met een beschrijving van de herstructurering van Philips in hoofdstuk 5 en de Belgische Société Générale in hoofdstuk 6, zijn wel interessant leesvoer maar niet erg leerzaam, vermits ze nooit het

Milieu-economie

Milieuzakboekje 1993

E. De Pue e.a., Milieuzakboekje 1993: leidraad voor de milieuwetgeving in Vlaanderen
Deurne, Kluwer Rechtswetenschappen, 1993, xxv + 516 blz. - Prijs: 1.100 BEF
ISBN 90-6321-861-3

Het *Milieuzakboekje* is, zoals de ondertitel het stelt, een 'leidraad voor de milieuwetgeving in Vlaanderen'. Dit moet zeer letterlijk worden opgevat. In het eerste deel komen de algemene begrippen aan bod, beginnend met het antwoord op de vraag 'wat is milieurecht?' Daarna volgen zeer overzichtelijke en praktische toelichtingen bij de indeling van het milieurecht en de bevoegdheden van de diverse rechtsniveaus. Het uitgebreide tweede deel geeft een complete beschrijving van alle onderdelen van de milieuwetgeving, mooi ingedeeld in thematische hoofdstukken. Deze hoofdstukken zijn goed

niveau van de beschrijving overstijgen.

Traditiegetrouw sluit het boek af met een hoofdstuk over het overheidsbeleid inzake industriële dynamica. Dat gebeurt aan de hand van een overzicht van de veranderingen in het Nederlandse industriebeleid.

Reinhilde Veugelers

uitgewerkt en gedocumenteerd met b.v. toelichtingen over instellingen die een belangrijke rol vervullen in de betreffende rechtsdomeinen. Het derde en laatste deel informeert de burger hoe hij zelf juridisch kan optreden tegen milieuverstoring.

Het boekje heeft ook in zijn vorige edities bewezen een nuttig informatie- en werkinstrument te zijn voor een breed gamma van burgers en instellingen die te maken hebben met de milieuwetgeving. Het is zeer overzichtelijk samengesteld, met heldere schema's en een goede inhoudstafel, zodat de lezer er snel zijn weg in vindt. Als niet-jurist kan ik het niet beoordelen op volledigheid, juistheid en actualiteit van de juridische teksten zelf. Als naslagwerk heeft het mij al nuttige diensten bewezen.

Aviel Verbruggen

Sectorstudies

The Future of Transportation and Communication

Roland Thord, ed., The Future of Transportation and Communication: Visions and Perspectives from Europe, Japan, and the U.S.A.
Berlijn/Heidelberg, Springer-Verlag, 1993, viii + 265 blz. - Prijs: 128 DEM
ISBN 3-540-56377-6

Transport en communicatie zijn uit de maatschappelijke ontwikkeling niet meer weg te denken. Het zijn elementen die alle economische systemen samenhouden. Tegelijk wordt elke vorm van isolement vermeden, vermits de sociale en economische integratie tussen geografisch gescheiden regio's bevorderd wordt. Zulke ontwikkeling vereist natuurlijk op zijn minst een continue modernisering van de infrastructuur.

Net in die infrastructuurontwikkeling zijn er nogal wat problemen. Overal treden vormen van congestie op: in de steden, op snelwegen, in luchtcorridors. De in dit boek gesuggereerde oplossing is duidelijk: investeren in een Europees transport- en communicatienetwerk. Dat vereist dan wel een totaal andere aanpak dan in het verleden, zeker waar het beslissingen betreft over *waar* te investeren, en hoe netwerken *uit te baten*. Editor Roland Thord (Temaplan AB, Zweden) bouwde het werk op rond vier grote delen. Een eerste deel bevat een 'vision of future arenas', met een viertal visionaire bijdragen over de toekomstige transport- en communicatiesector. Hier valt onder meer de bijdrage van K. Button op, over de meest waarschijnlijke ontwikkeling in het Europese vervoer in het komende de-

cennium. De andere delen gaan respectievelijk in op regionale vooruitzichten, netwerkperspectieven, milieuvooruitzichten. Met dit werk mikken uitgever en editor op een ruim publiek, gaande van onderzoekers tot praktijkmensen. Groot pluspunt in het werk is de idee dat transport en communicatie aangepakt moeten worden in een netwerkconfiguratie. Wat wel stoort is het feit dat de produktie van het boek duidelijk veel tijd in beslag genomen heeft, zodat onder meer een aantal bibliografieën niet up to date zijn.

Eddy Van de Voorde

Oil trade

J.E. Hartshorn, Oil trade: politics and prospects (Cambridge Studies in Energy and the Environment)
Cambridge, Cambridge University Press, 1993, xv + 306 blz. - Prijs: 29,95 GBP
ISBN 0-521-33143-9

Het boek van Hartshorn is aange-name lectuur. Het laat zich zonder grote inspanning lezen, omdat de gegevens en de bewijsvoering zeer eenvoudig worden aangebracht. Toch blijft het doorgaans leerzaam, omdat de auteur over een zeer uitgebreide feitenkennis blijkt te beschikken en goed vertrouwd is met de oliesector. Deze vertrouwdheid vervalt niet in een betrokkenheid die voert tot vooringenomen stellingnamen. De argumentaties en de benadering van de problemen blijven sober en afstandelijk. De lectuur is zeker een aangename afwisseling voor de vele theoretische studies die worden afgeleverd over deelaspecten van de oliesector: ex-

ploratie, reserves, prijsvorming. Een verdienste van het boek is dat het de hele oliesector behandelt.

Het werk houdt ook een aantal tekortkomingen in, misschien deels verbonden met de kenmerken die hiervoor zijn aangehaald. Het meest storend is het ontbreken van voldoende kwantitatieve gegevens in tabellen of figuren. We vragen hier niet naar de overname van elders beschikbare statistische gegevens, maar een meer systematische voorstelling van de belangrijkste kencijfers had de waarde van het boek sterk verhoogd. Het had ook de kracht van de argumenten kunnen versterken, die nu soms nogal losjes uit de pols worden voorgesteld, hoewel we niet gesto-

ten zijn op onjuistheden of foutieve redeneringen.

Het boek is aan te bevelen voor lezers zonder voorkennis over de oliesector die graag een goed inzicht in de sector verwerven, en voor wie het zien van het bos belangrijker blijft dan de studie van de afzonderlijke bomen. Hartsorn lijkt mij een doorgewinterde gids, die de oliesector door en door kent en zijn kennis ook graag doorgeeft aan zijn lezers. Voor gespecialiseerde lezers zal het boek weinig nieuws brengen, maar kan het eventueel behulpzaam zijn om opnieuw 'het bos' te leren zien, als men al te lang verdiept is geweest in een deelaspect van de sector.

Aviel Verbruggen

Strategisch management

Willing slaves?

Andrew Scott, Willing slaves?: British workers under human resource management (Cambridge Studies in Management, 21) Cambridge, Cambridge University Press, 1994, x + 173 blz. - Prijs: 14,95 GBP ISBN 0-521-46719-5 (pbk)

In kringen waar het Human Resource Management (HRM) hoog in het vaandel wordt gevoerd, hoort men de jongste jaren steevast dat inzet, flexibiliteit en kwaliteitsbewustzijn van de arbeiders toegenomen zijn. Dit zou het resultaat zijn van de inspanningen om de mensen meer te betrekken bij hun werk en bij de onderneming. De kloof tussen managers en medewerkers is gedicht; zij werken nu samen aan de realisatie van gemeenschappelijke doelstellingen.

Anderen daarentegen beweren dat

er in feite niets veranderd is, zeker niet bij de arbeiders in de industrie. De fundamentele houding van de fabriekswerker en zijn vakbondsvertegenwoordiger is nog steeds gebaseerd op wantrouwen, vijandigheid of onverschilligheid. Door de economische crisis zijn de machtsverhoudingen wel ten gunste van het management verschoven. De arbeiders gedogen daarom de veranderde eisen die aan hen gesteld worden inzake inzet, flexibiliteit en dergelijke om den brode, maar niet vanwege andere inzichten of attitudes.

Andrew Scott wijdde zijn doctoraal onderzoek, in Oxford, aan deze probleemstelling. Hij koos bewust voor de case-methode en ging intensief en langdurig luisteren en kijken naar wat er zich heeft voorgedaan in drie Britse voedingsbedrijven: een diepvries-, een koekjes- en een chocoladefabriek.

Gemeenschappelijk kenmerk was dat zij alle drie experimenten hebben opgezet om de arbeiders te betrekken bij het hele bedrijfsgebeuren door hen meer autonomie en verantwoordelijkheid te geven bij het uitoefenen van hun taken. Grondig verschillend daarentegen waren het sociaal klimaat en de arbeidsverhoudingen. Die varieerden van een 'vakbondsbastion' waar conflicten de regel waren, over een rustig en sereen sociaal klimaat en dito vakbondsrelaties, tot een vakbondsvrije onderneming. Scott komt - alleszins voor HRM-fanaten - tot eigenlijk verpletterende bevindingen. Hoe goed of hoe slecht de arbeidsverhoudingen voordien ook waren, alle experimenten werden in mindere of meerdere mate een flop. In een van de bedrijven draaide het regelrecht uit op een zwaar conflict. Maar ook daar waar de arbeiders de veranderingen schijnbaar geassimileerd hadden, bleek dit bij dieper uitspitten maar uiterlijke schijn.

Aan de basis van de mislukkingen ligt volgens Scott in eerste instantie de ambivalente of schizofrene houding van de managers. Zij predikten de 'gemeenschappelijke belangen', het recht om mee te beslissen, openheid, participatie en dergelijke meer. In werkelijkheid wilden zij wel dat de arbeiders hun attitude zouden veranderen, maar vergaten zij dat ze zelf ook anders moesten aankijken tegen hiërarchie, gezag, communicatie met de arbeiders enz. Zij bleven denken en zich gedragen zoals vroeger, ook al zaten ze nu 's middags in de eenheidskantine. Daarnaast maakten zij nog heel wat denkfouten. Zij gingen er van uit dat het voldoende was de arbeiders te overtuigen om hun attitudes te veranderen. Nergens werd er gedacht in

termen van een lang en moeizaam proces. Bovendien gingen de veranderingen niet heel diep. Tenslotte gingen de managers zo op in de idee van de gemeenschappelijke belangen dat zij vergaten dat werkgevers en medewerkers ook tegengestelde belangen hebben. De vakbonden drukten hen daar wel met de neus op, met als gevolg dat vele managers nu als verklaring voor de mislukking met de vinger in die richting wijzen.

Het is geen verrassing dat de arbeiders bleven vasthangen aan hun gangbare perceptie van hun situatie: arbeid als transactie van inspanning in ruil voor loon; bazen die voor hen moeten denken en beslissen en die niet zo maar te vertrouwen zijn enz. Het krasse is dat de vernieuwingen hen eerder bevestigden in die percepties in plaats van ze te veranderen! Men zou dit onderzoek kunnen afdoen als puur Brits. Toch blijkt uit HIVA-onderzoek dat er ook in ons land een arbeiderscultuur bestaat, waar vele managers en HRM-mensen het lastig mee hebben, omdat zij geen begrip van en/of toegang hebben tot deze leefwereld. De jongste jaren gonst het in de bedrijven van experimenten inzake taakverrijking, zelfsturende werkteams enz. Aan allen die er mee willent beginnen of er mee bezig zijn, bevelen wij dit werk ten zeerste aan.

Luc Derijcke

Process Innovation

Thomas H. Davenport, Process Innovation: Reengineering Work through Information Technology Boston, Massachusetts, Harvard Business School Press, 1993, x + 337 blz. - Prijs: 25,95 GBP ISBN 0-87584-366-2

Industriële bedrijven zijn over het algemeen erg behoudsgezind in hun organisatorische structuren. Zij verkiezen meestal te evolueren volgens een gestaag groeipatroon, eerder dan uit te pakken met drastische omwentelingen binnen hun bedrijf, die mogelijk een even spectaculaire verbetering van hun concurrentiepositie opleveren maar, zoals iedere revolutie, de risico's van onbekende en onbetreden paden impliceren. De explosieve ontwikkeling die de informatietechnologie de laatste jaren heeft gekend en die nog steeds blijft voortduren, biedt evenwel ruime nieuwe mogelijkheden die geen enkel bedrijf kan negeren. Het consequent toepassen van deze technologieën heeft een omvangrijke impact op de organisatie. Belangrijke, vooral administratieve afdelingen worden gedecimeerd. De stap naar het herdenken van het volledige productieproces, in de ruimste zin van het woord, lijkt dan niet meer zo dramatisch. De voordelen die de informatietechnologie biedt, komen pas echt tot uiting als de organisatie hier gepast kan bij aanknopen. De pioniers hebben eind van de jaren tachtig de weg gebaad en een duidelijk beeld gevormd van de risico's en de mogelijke resultaten. Thomas Davenport combineert de visie van de academicus met het realisme van de raadgever die betrokken is bij diverse praktische realisaties van procesinnovatie. Zijn boek is dan ook doorspekt met praktijkvoorbeelden, zowel positieve als negatieve. Het boek is uitgegroeid tot een vrij complete handleiding bij de voorbereiding en uitwerking van een op informatietechnologie gebaseerde bedrijfsinnovatie. Het behandelt al de aspecten ervan, gaande van de selectie van de processen die voor innovatie in aanmerking komen, over

de middelen die deze innovatie mogelijk moeten maken, de uitvoering en de opvolging van de veranderingen, tot de mogelijke risico's en de mogelijke opbrengsten. Bovendien worden een groot aantal praktische toepassingen in diverse branches onder de loep genomen.

Een klare blik, gebaseerd op intensief onderzoek, neergeschreven in een overzichtelijk boek. Warm aanbevolen.

Eddy Peetermans

Riding the Waves of Culture

Fons Trompenaars, *Riding the Waves of Culture: Understanding Cultural Diversity in Business*

Londen, Nicholas Brealey Publishing, 1993, x + 192 blz. - Prijs: 12,99 GBP
ISBN 1-85788-033-1

Nu de belangstelling voor intercultureel management toeneemt, komt het boek van Trompenaars, dat de neerslag vormt van een uitgebreid onderzoeksprogramma en van talrijke trainingen in diverse landen, op een geschikt ogenblik. In wezen vormt het een systematische behandeling van de verschillende cultuurdimensies die thans vrij algemeen worden onderkend: universalisme versus particularisme, collectivisme versus individualisme, neutraal versus emotioneel, diffuse versus specifieke betrokkenheid, het tot stand komen van status en gezag via 'achievement' (prestaties) dan wel via 'ascription' (het toeschrijven van kenmerken), sequentiële versus synchrone tijdsbeleving, interne versus externe controle van de omgeving. Hierbij put Trompenaars ruimschoots uit de resultaten van vroegere studies, zoals die van Hofstede, Laurent,

C. Hampden-Turner, E. Schein en uit zijn eigen ervaringen en onderzoek. Deze dimensies worden vaak geïllustreerd met soms onverwachte effecten voor managers en hun organisaties.

Het originele in dit werk ligt dan ook vooral in de wijze waarop Trompenaars deze dimensies met elkaar combineert tot een viertal cultuurtypes of -metaforen, die hij aanduidt als: de familie, de Eiffeltoren, de (doelgerichte) 'missile' en de 'incubator'. De kenmerken van deze verschillende types worden uitvoerig beschreven, alsook de mogelijkheden tot conflicten ertussen. In het laatste hoofdstuk vindt de auteur vlot aansluiting bij de actuele inzichten inzake interna-

tionisering en mondialisering, en met name de 'transnationale' organisatievorm (Bartlett en Ghoshal). *Riding the Waves of Culture* biedt een erg systematisch maar ook vlot leesbaar overzicht van de complexe problematiek van de culturele diversiteit in een ondernemingscontext. Tot die leesbaarheid draagt o.m. het concrete illustratiemateriaal bij. Zo komen de lotgevallen van Mr. Johnson, V.P. Human Resources van het fictieve MCC, regelmatig in het boek aan bod. Ook zijn aan het einde van de (meeste) hoofdstukken 'Practical tips for doing business' opgenomen.

Daniël Vloeberghs

Financieel beleid

Options and Futures in International Portfolio Management

Terry J. Watsham, *Options and Futures in International Portfolio Management*
Londen, Chapman & Hall, 1992, xii + 376 blz. - Prijs: 39,50 GBP
ISBN 0-412-42690-0

Het doel van de auteur is een zo ruim mogelijk studentenpubliek vertrouwd te maken met de theorie en praktijk van afgeleide financiële instrumenten bij het beheer van internationaal samengestelde portefeuilles van activa en/of schulden. De presentatie van het werk is dan ook zeer didactisch (inclusief een knap overzicht met zelfs een adressenlijst van de belangrijkste financiële markten op dit domein in de wereld - zonder Brussel dus - en een enigszins onevenwichtige wiskundige en statistische inleiding).

De belangrijkste varianten van opties en futures (ook op indices), forward contracts, warrants en swaps worden behandeld. Er wordt in de verschillende hoofdstukken een mooi evenwicht bereikt tussen theorie en intuïtie, met de nodige aandacht voor de meting en de toepassingen van de uiteengezette concepten. Ook wordt ingegaan op de empirische verificatie van de vooropgestelde modellen, voornamelijk waardebepalingsmodellen. Daarenboven wordt elk hoofdstuk gevolgd door een actuele lijst van relevante bibliografische referenties.

Het enig mogelijke bezwaar dat men zou kunnen opperen is dat de aandacht die wordt besteed aan internationale portefeuilles beperkt is dan men op basis van de titel zou vermoeden. Maar dit bezwaar verzinkt in het niet, vergeleken met al het goede dat van dit boek

kan worden gezegd en geschreven.

Marc Jegers

Investment under Uncertainty

Avinash K. Dixit en Robert S. Pindyck, *Investment under Uncertainty*
Princeton, Princeton University Press,
1993, xiv + 468 blz. – Prijs: niet meege-
deeld
ISBN 0-691-03410-9

Wanneer men een bedrijfsleider spreekt over investeringsbeslissingen, zal hij of zij in het beste geval denken aan de 'net present value'-methode. Hierbij worden de voorspelde cash flows verdisconteerd met een bepaalde discontofactor, waarna de verkregen uitkomst wordt vergeleken met het geïnvesteerde bedrag. Is dit bedrag groter dan de uitkomst, dan wordt er niet geïnvesteerd; is het kleiner, dan voert men de investering wel uit. In het boek *Investments under Uncertainty* daarentegen vergelijken A. Dixit en R. Pindyck een investeringsbeslissing met een financiële call-optie. Een financiële optie geeft het recht om tegen een bepaalde prijs een vastgestelde hoeveelheid van een onderliggende waarde op een bepaald tijdstip te kopen. De auteurs bekijken de investeringsbeslissing als een reële optie die de firma het recht geeft om op een bepaald moment in de tijd te investeren in een onzekere opbrengst (onderliggende waarde) tegen de prijs van het te investeren bedrag (uitoefenprijs). De prijs van die optie zal worden bepaald door de opportuniteitskosten van de niet-uitgevoerde investering.

Aan de hand van een aantal eenvoudige voorbeelden brengen de auteurs eerst de betekenis van een reële optie intuïtief aan. Dan volgt de stap naar de uitwerking van het model met een uitvoerig hoofdstuk over de wiskundige achtergrond van de modelontwikkeling. Op een bondige (ongeveer 75 blz.) en relatief eenvoudige manier worden een aantal wiskundige topics uitgelegd die in bepaalde standaardwerken over opties (b.v. Gibson, *Option Valuation*) angstvallig verzwegen worden. Zo wordt uit het stochastische proces dat in een discreet tijds patroon verloopt, duidelijk het Wiener-proces afgeleid. Daarna behandelen de auteurs de evolutie van een Wiener-proces tot de uitgebreide klasse van Ito's processen. Moeilijker onderwerpen, zoals de Kolmogorov-vergelijkingen, worden weliswaar naar de appendix verwezen maar niet uit de weg gegaan.

De verdere ontwikkeling van het model wordt op dezelfde heldere manier uitgewerkt en geïllustreerd. Een belangrijk deel van het boek is gewijd aan de toepassingen van de nieuwe beslissingsmethode. De handige 'gids doorheen de literatuur' aan het einde van elk hoofdstuk helpt de geïnteresseerde lezer om zijn weg te vinden doorheen de bibliografie.

Tot slot kan ik zeggen dat Dixit en Pindyck een interessante en vernieuwende idee hebben uitgewerkt en geïllustreerd. Het boek is zeker aan te bevelen voor iedereen die belangstelling heeft voor opties en optietechnieken en die vanuit die optiek een andere kijk wil krijgen op investeringsbeslissingen.

Ingrid Windmolders

Accountancy

Survey of Accounting

Joseph G. Louderback e.a., *Survey of Accounting*
St. Paul, West Publishing Company, 1993,
xxiv + 788 blz. – Prijs: niet meege-
deeld
ISBN 0-314-01041-6

Een terechte titel: deze 'Survey' dekt de diverse deelgebieden van accounting volgens een vrij klassiek patroon. In de eerste negen hoofdstukken wordt financial accounting behandeld, de zeven volgende betreffen management accounting, vervolgens wordt telkens één hoofdstuk besteed aan consolidatie, auditing en financiële analyse. Ondanks het survey-karakter biedt het boek een aantal aspecten die het bijzonder aantrekkelijk maken voor b.v. een inleidende cursus voor een MBA-programma of in het algemeen voor cursussen van het type 'Accounting for non-accountants'. Zo zijn er de omkaderde 'Insights', die het geheel verlichten en het vak in een realiteitscontext plaatsen (enkele voorbeelden: 'Was Murphy an accountant?', 'McKesson and Robbins Fraud', 'Depreciation and Professional Sports Franchises', 'Quality

of Earnings'). Twee lijvige jaarverslagen begeleiden de lezer doorheen de tekst: één ervan wordt gebruikt als illustratie-, het andere als oefenmateriaal.

Behalve in het afzonderlijke laatste hoofdstuk, dat gewijd is aan financiële analyse, worden doorheen de tekst ratio's besproken bij de betreffende hoofdstukken. In tegenstelling tot heel wat vergelijkbare werken wordt de lezer niet op een verkeerd spoor gezet via het gebruik van gemakkelijk te hanteren maar toch zo misleidende vuistregels.

Niettegenstaande de relatief beperkte omvang van het werk, worden vraagstukken zoals b.v. de controverse rond de timing van opbrengstenerkenning niet uit de weg gegaan (zie b.v. de 'frequent flier'-problematiek).

De ijverige lezer die zelf wat aan 'pencil pushing' wil doen, vindt op het einde van elk hoofdstuk een interessante uitdaging in de vorm van een 'decision-case'.

In de zeer lange lijst van concurrerende boeken scoort *Survey of Accounting* wat mij betreft zeer hoog.

Carl Reyns

Europa

European competitiveness

Kirsty S. Hughes, ed., *European competitiveness*
Cambridge, Cambridge University Press,
1993, xi + 293 blz. – Prijs: 29,95 GBP
ISBN 0-521-43443-2

Dit boek is het resultaat van een colloquium over de relatieve competitiviteit van Europa, dat in 1991 in Berlijn werd gehouden. De eerste reeks bijdragen onderstrepen het belang van de toenemende internationalisering van

bedrijfsstrategieën. Achtereenvolgens behandelen zij de toenemende maar onevenwichtig gespreide directe investeringen van Japanse bedrijven in Europa (Yamawaki), de directe investeringen en participatiebeslissingen van Italiaanse bedrijven in de overige Oeso-landen (Alzona, Rondi en Vitali), intra-Europese en intercontinentale samenwerkingsverbanden (Hagedoorn en Schakenraad) en, voor de Franse economie, de superieure prestaties van bedrijven die opereren binnen een overkoepelende groepsstructuur in vergelijking met onafhankelijke bedrijven (Galliano en Alcouffe).

De beide papers in deel twee evalueren het belang van innovatie en technologische verandering voor de relatieve competitiviteit van Europese bedrijven ten opzichte van Japan en de Verenigde Staten. Archibugi en Pianta wijzen op de toenemende tendens naar meer intra-Europese specialisatie en de te zwakke innoverende aanwezigheid van Europa in hoogtechnologische sectoren. Hughes concludeert evenwel dat deze laatste factor noch een noodzakelijke, noch een voldoende voorwaarde is voor goede handelsprestaties.

Het derde en laatste deel is meer eclectisch en beduidend minder empirisch van inslag. Enkele au-

teurs bekritisieren een aantal aspecten van het Europese integratieproces, met name de te lakse houding van de Europese Commissie tegenover overnames en schaalvergroting (Kay) en de te zwakke perspectieven voor reële convergentie (Oughton). Verder geven Mosley en Schmid een genuanceerd overzicht van de literatuur over de invloed van de overheidssector op de nationale competitiviteit en levert Hargreaves-Heap een boeiende maar vrij suggestieve bijdrage over het belang van culturele en institutionele aspecten bij de interpretatie van competitieve verschillen tussen landen. Tenslotte velt Audretsch een vernietigend oordeel over de naoorlogse industriële politiek in Oost-Europa.

Algemeen bekeken vertoont dit boek de gebruikelijke voor- en nadelen van het samenbundelen van colloquiumteksten. Enerzijds worden uiteenlopende deelaspecten van het betreffende onderwerp uit zeer verschillende invalshoeken bekeken: management, industriële organisatie, internationale handel, technologie, speltheorie enz. Anderzijds ontbreekt een poging tot synthese en is het onderlinge verband tussen de verschillende bijdragen dikwijls zoek.

Koen Hendrickx